

УДК 658.14:622.012

ЗОВНІШНЄ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ВИРІВНЮВАННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ВУГІЛЬНИХ ШАХТ

АНДРІЙ КРАВЧЕНКО,*кандидат технічних наук, доцент кафедри управління виробництвом,
Донецький національний технічний університет***ВІКТОРІЯ ХАРЧЕНКО,***кандидат економічних наук, доцент кафедри управління виробництвом,
Донецький національний технічний університет*

У статті розглянуто форми зовнішнього фінансування інвестиційних проектів вугільних шахт в умовах кризи - комерційний і банківський кредит, фінансовий лізинг. Визначено раціональні форми залучення позикового капіталу за напрямками фінансування - будівельні роботи й проведення гірничих виробок, придбання гірничошахтного обладнання, поповнення оборотних активів; обґрунтовано необхідність використання раціональних форм зовнішнього фінансування інвестиційних проектів для вирівнювання грошових потоків.

Ключові слова: грошові потоки, вугільні шахти, інвестування, форми зовнішнього фінансування, вирівнювання грошових потоків.

Постановка проблеми. У сучасній кризовій ситуації згортаються інвестиційні процеси, посилюються проблеми з ліквідністю й платоспроможністю фінансових установ, підприємств виробничої та невиробничої сфери. Однак без реконструкції й технічного оновлення виробництва не подолати кризи, тому необхідність у здійсненні інвестиційних вкладень тільки зростає.

У капітальне переоснащення вуглевидобутку потрібно інвестувати великі обсяги ресурсів. Крім того, у зв'язку з постійною нестачею на більшості вугільних шахт власних ресурсів виникає необхідність у пошуку оптимальних форм зовнішнього фінансування інвестиційних проектів, що сприятиме зменшенню витрат на обслуговування позикового капіталу, синхронному формуванню грошових потоків, тобто вирівнюванню притоків і відтоків коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми генерування грошових потоків ґрунтовно розглянуто в працях таких західних учених-економістів, як Л. А. Берстайн, Ю. Брігхем, Ван Горн, Л. Гапенські, Б. Коласс; вітчизняних і російських дослідників: І. О. Бланк, Д. А. Єндовицький, О. В. Єфимова, В. В. Ковальов, Г. В. Ковальчук, Л. О. Лігоненко, В. П. Савчук, О. М. Сорокіна. Вирівнювання грошових потоків як процес згладжування їх обсягів в окремі інтервали розглядуваного періоду часу й один із методів синхронізації руху коштів у часі найбільш повно досліджено в роботах І. О. Бланка [1, с. 88; 2, с. 367]. Для оцінки ефек-

тивності вирівнювання використовують середньоквадратичне відхилення та коефіцієнт варіації. Однак недостатньо дослідженими залишаються питання вирівнювання грошових потоків вугільних підприємств у процесі реалізації інвестиційних проектів у теперішніх нестабільних умовах.

Метою проведеного дослідження стало визначення оптимальних форм зовнішнього фінансування інвестиційних проектів вугільних підприємств в умовах фінансово-економічної кризи для вирівнювання грошових потоків.

Виклад основного матеріалу. Негативний вплив світової кризи посилив проблеми вугільних підприємств України. Збитки від поточної діяльності підприємств Мінвуглепрому за 9 місяців 2009 р. склали біля 4,9 млрд грн; порівняно з I півріччям 2009 р. вони зросли більш ніж на 50 % (на 1,7 млрд грн), а відносно відповідного періоду 2008 р. збільшилися майже вдвічі (на 2,1 млрд грн), що свідчить про поглиблення кризового становища. Продовжується спад видобутку вугілля - стратегічного енергоносія держави. Так, за січень-вересень 2009 р. загальний видобуток зменшився на 8,8 % порівняно з аналогічним докризовим періодом у 2008 р. і склав близько 53,6 млн т. На вугільних підприємствах, підпорядкованих Мінвуглепрому, цей показник зменшився ще більше - на 11,3 % [3].

Загальне уповільнення темпів промислового виробництва в економіці України призвело до зменшення попиту на вугілля. У цих умовах у вересні

№ 9 (100) грудень 2009 р.

2009 р. ціна 1 т товарної вугільної продукції (ТВП) держпідприємств склала в середньому 438 грн, що на 62 грн менше, ніж рік тому, а собівартість 1 т ТВП перевищила ціну в 1,7 раза й зросла на 71,79 грн (до 739,23 грн), адже ціни на матеріали й обладнання для вугледобувного виробництва продовжують зростати. У 2009 р. спостерігається тенденція зменшення ціни вугільної продукції та зростання її собівартості: у вересні порівняно з березнем і червнем ціна впала відповідно на 7,37 грн і 10,87 грн, а собівартість зросла відповідно на 40,4 грн і 14,88 грн [3]. Інвестування, спрямоване на технічне переоснащення галузі, може сприяти зменшенню собівартості видобутку й поліпшити фінансові результати. Також слід ураховувати, що в процесі виходу з кризи зростатиме попит на вугілля.

Процесу безпосереднього інвестування передують обрання способів, форм, методів фінансування проектів. Під фінансуванням інвестиційних проектів вугільних підприємств ми розуміємо забезпечення фінансовими ресурсами господарської діяльності вугільних підприємств у процесі реалізації *проектів, спрямованих на зростання обсягів видобутку вугілля прискореними або помірними темпами*.

У проведеному дослідженні на основі узагальнення спеціалізованої літератури [2; 4; 5] запропоновано чітко розрізняти напрями, схеми (методи) фінансування інвестиційних проектів, а також способи, форми й види зовнішнього фінансування, які нерідко ототожнюють. Так, до напрямів фінансування інвестиційних проектів вугільних шахт слід віднести будівельні роботи й проведення гірничих виробок, придбання гірничошахтного обладнання та поповнення оборотних активів.

До схем або методів фінансування проектів найчастіше відносять самофінансування, акціонування, венчурне, кредитне й змішане фінансування. Самофінансування полягає у використанні власних фінансових ресурсів підприємства; акціонування передбачає випуск акцій підприємства; венчурне фінансування використовується для реалізації інноваційних ризикових проектів в обмін на частку венчурної компанії в статутному чи акціонерному капіталі підприємства; кредитне фінансування полягає у використанні зовнішніх фінансових ресурсів; змішане фінансування здійснюється за рахунок власного й позикового капіталу.

Як відомо, джерелами формування інвестицій є власні й позикові ресурси. Серед власних джерел в умовах вугільних шахт державної форми власності особливо важливим є бюджетне фінансування (державна підтримка) капітального будівництва та технічного оновлення основних фондів. У проведеному дослідженні розглядалися тільки зовнішні позикові джерела формування інвестиційних ресурсів.

До способів зовнішнього фінансування проектів відносять пряме, опосередковане та спільне фінансування. Опосередковане фінансування передбачає надходження інвестиційних коштів від власників до позичальників через фінансових посередників, участь останніх виключається при прямому фінансуванні. При спільному фінансуванні позики надаються різними кредитними установами.

Узагальнення основних форм і видів позикових ресурсів, які можна використовувати для фінансування інвестиційних проектів в умовах вугільних шахт, подано в табл. 1.

Таблиця 1. - Основні форми й види позикового капіталу

Джерела формування позикового капіталу	Форми залучення позикового капіталу	Види позикових коштів (кредитні інструменти)	Форми фінансових зобов'язань
Комерційне кредитування	Комерційний кредит	Товарний кредит	Короткострокові зобов'язання
		Розстрочка платежу	
Лізингове фінансування	Фінансовий лізинг	Прямий (непрямий) лізинг	Довгострокові зобов'язання
		Внутрішній (зовнішній) лізинг	
		Грошовий (компенсаційний, змішаний) лізинг	
Фінансове кредитування	Фінансовий кредит	Банківський строковий кредит	Короткострокові й довгострокові зобов'язання
		Небанківський строковий кредит	
		Кредитна лінія	

З табл. 1 випливає, що комерційний кредит як форма залучення позикового капіталу підприємства є короткостроковим зобов'язанням. Законодавчо закріплено та здебільшого використовуються два види комерційного кредиту - товарний кредит і розстрочка платежу, які, як і види фінансового кредитування, докладно розглянуто далі в роботі.

У практичній діяльності використовуються різні види фінансового лізингу. Прямий лізинг передбачає оформлення лізингової угоди між виробником (лізингодавцем) і покупцем (лізингодержувачем) без посередників. При непрямому лізингу операції здійснюються через лізингові компанії. Для вугіль-

них шахт можна рекомендувати використання прямого лізингу як більш дешевого виду лізингу порівняно з непрямим. Оскільки гірничошахтне обладнання для вугільних шахт виробляється не тільки у нашій країні, але й за кордоном (у Польщі, Чехії, Німеччині, Росії та інших країнах), то є сенс у використанні зовнішнього лізингу при фінансуванні інвестиційних проектів. Компенсаційний лізинг передбачає погашення лізингових платежів продукцією, що є вигідною угодою для вугільних шахт, які мають постійний дефіцит грошей.

Також до форм зовнішнього фінансування відносять емісію підприємством власних облигацій і внут-

рішню кредиторську заборгованість [2, с. 277]. Однак для фінансування інвестиційних проектів вугільних шахт ці форми не можуть застосовуватися через наявність великої заборгованості й постійне отримання збитків.

Кожна з форм позикових ресурсів має свою вартість. Чим дешевшою є вартість залученого капіталу, тим менші витрати підприємства з його повернення, тобто розмір відтоку коштів. У зв'язку із цим форма залучення позикового капіталу впливає на стан грошових потоків, на рівномірність і синхронність їх формування. Також слід урахувувати, що на етапі фінансування придбання й монтажу нового устаткування (прохідницького, очисного тощо) і проведення гірничих виробок, який може тривати від декількох місяців (при суцільній системі розробки) до 1 року й більше (при стовбовій системі розробки пластів), утворюються великі обсяги від'ємного грошового потоку, який не покривається величиною позитивного грошового потоку (виручкою від реалізації вугільної продукції тощо), оскільки обсяг видобутку ще не зростає. Форму-

вання грошового потоку в цей період є вкрай нерівномірним і незбалансованим за обсягами й у часі, тому нестачу власних коштів необхідно компенсувати залученням зовнішніх ресурсів на вигідних умовах, які б дозволили підприємству розраховуватися з боргами за найменший термін і з мінімальними витратами. Отже, важливим для вирівнювання грошових потоків є вибір **раціональної форми зовнішнього фінансування**, тобто такої, яка:

- повністю задовольняє потреби реципієнта в інвестиційних ресурсах;
- є серед доступних на необхідний момент часу найдешевшим ресурсом.

Таким чином, з метою вирівнювання грошових потоків, їх синхронізації в часі в процесі реалізації інвестиційних проектів, які передбачають зростання або поступову стабілізацію обсягів видобутку вугілля, у роботі розглянуто застосування та з'ясовано можливості використання основних форм і видів зовнішнього фінансування проектів (рис. 1) у сучасних умовах розвитку фінансово-економічних відносин.

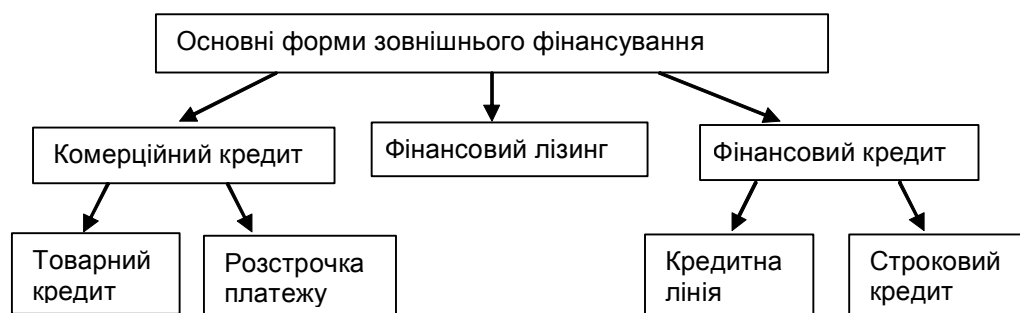

Рис. 1. Форми зовнішнього фінансування інвестиційних проектів вугільних шахт.

Наведені на рис. 1 форми фінансування мають як переваги, так і недоліки в застосуванні особливо в умовах фінансово-економічної кризи, які докладно розглянуто в роботі.

Так, договором *комерційного кредиту* як товарної форми кредиту може передбачатися надання короткотермінового кредиту як авансу, попередньої оплати, відстрочення або розстрочення оплати товарів, робіт або послуг [6]. Відтермінування оплати за придбані товари дозволяє позичальнику кредиту використовувати ці товари в процесі виробництва, не здійснюючи авансування грошей в обіг, тобто досягається тимчасова економія коштів.

Комерційний кредит має такі основні переваги для позичальника:

- отримання фінансової підтримки;
- розширення можливостей фінансового маневрування оборотними коштами підприємства;
- зменшення потреби в прямих банківських кредитах;
- простота в оформленні.

Серед основних недоліків цієї форми фінансування позичальника можна виділити такі:

- короткотерміновий характер кредиту;
- обмеженість у розмірах надання кредиту;
- необхідність підтримання здебільшого довготермінових зв'язків із постачальником для мінімізації його ризиків через можливу несплату за кредитом.

У роботі досліджено такі види комерційного кредиту, як *товарний кредит і розстрочка платежу*.

Товарний кредит являє собою відстрочення кінцевого розрахунку на визначений строк під певний процент із передачею права власності на товари покупцю (позичальнику) в момент підписання договору або в момент фізичного отримання товарів (робіт, послуг) таким покупцем (позичальником), незалежно від часу погашення заборгованості [7; 8]. Ця форма кредитування дозволяє прискорити реалізацію товарів й оборот капіталу.

Отримання товарного кредиту може передбачати надання покупцем векселя на суму боргового зобов'язання. Продавець може використати вексель як платіжний засіб для здійснення платежів, звернутися в банк для його обліку або надання позики під заставу векселя.

При оформленні товарного кредиту в договорі слід відзначати такі обов'язкові умови, як строк кредиту, момент переходу права власності на товар, розмір плати за кредит (тобто процент) і порядок сплати кредиту.

Процентні платежі за товарним кредитом відповідно до податкового законодавства покупець відносить до складу валових витрат, а в бухгалтерському обліку згідно з діючими стандартами - до інших витрат операційної діяльності. Вартість товарів, придбаних на умовах товарного кредиту, залежно від виду товару позичальник відносить до собівартості запасів або збільшує первісну вартість об'єкта основних засобів (у бухгалтерському обліку); у податковому обліку - включає у валові витрати.

У сучасних умовах на можливість отримання банківських кредитів як промисловими, так і вугільними підприємствами вплинула криза. Так, за результатами дослідження банківської сфери [9], з 20 провідних банків (за рівнем активів) тільки один банк (АКІБ "УкрСиббанк") може видати незначну суму кредиту на купівлю обладнання за таких умов (станом на 04.11.2009 р.): розмір кредиту - до 2 316 тис. грн, максимальний строк кредитування - до 3 років, початковий внесок - 30 %, процентна ставка - 25 %, одноразова комісія - 2 %, коефіцієнт покриття заставної вартості - 1,3. Також слід відзначити, що одна з додаткових умов - підприємство не повинно знаходитися в повній власності уряду України.

Найбільша кількість банків має пропозиції з надання кредитів на поповнення оборотних активів під заставу майна строком на 1 рік. Процентна ставка залежить від умов кредитування й становить у гривнях від 21,85 % (АКБ "Правекс-Банк") до 28,69 % (АКІБ "УкрСиббанк") [9].

У таких фінансових реаліях товарний кредит може

стати одним із альтернативних видів фінансування інвестиційних проектів, зокрема за напрямом забезпечення потреб в оборотних активах.

Розстрочка платежу в законодавстві України визначена як продаж товарів фізичним або юридичним особам на умовах розстрочення кінцевого розрахунку на визначений строк під процент з передачею права власності на товари покупцю (позичальнику) після кінцевого розрахунку [7]. Товар передається в розпорядження покупця в момент здійснення першого внеску.

При оформленні розстрочки платежу в договорі слід відзначити такі обов'язкові умови як термін відкладення платежу, розмір і строк здійснення першого внеску, момент передачі товару й переходу права власності, порядок сплати процентних платежів.

Облік операцій із відстрочення платежів у позичальника суттєво не відрізняється від обліку операцій за товарним кредитом.

Торгівля в розстрочку й товарний кредит мають відмінності, основні з яких наведено в табл. 2.

Таблиця 2. - Основні відмінності між товарним кредитом і розстрочкою платежу

Назва відмінностей	Сутність відмінностей між:	
	товарним кредитом	розстрочкою платежу
Обов'язковість першого внеску	Ні	Так
Перехід права власності на товар	У момент отримання товару, незалежно від погашення заборгованості	Після остаточного розрахунку
Документальне оформлення	Визначається умовами фінансування	

З інформації табл. 2 випливає, що за наведеними відмінностями з позиції позичальника розстрочка платежу поступається товарному кредиту. Однак за наявності достатньої величини коштів для сплати авансу загальний розмір процентних платежів при розстрочці може виявитися меншим, а цей вид фінансування - дешевшим. Для вирівнювання грошових потоків підприємств при реалізації інвестиційних проектів можна рекомендувати придбання виробничих запасів на умовах розстрочки платежу у зв'язку з тим, що запаси мають відносно невелику вартість.

Фінансовий лізинг - це господарська операція, яка передбачає передання орендарю основних фондів, а також усіх ризиків та винагород, пов'язаних із правом користування та володіння об'єктом лізингу [7; 10]. При цьому право власності на об'єкт лізингу залишається у лізингодавця до сплати лізингоодержувачем визначеної в договорі ціни.

При оформленні фінансового лізингу в договорі слід відзначити такі суттєві умови, як предмет лізингу, строк використання предмета лізингу, розмір лізингових платежів (суму, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу; платіж як винагороду лізингодавцю за отримане в лізинг майно; компенсацію процентів за кредитом; інші витрати лізингодавця) [4]. Також у договорі слід передбачити страхування предмета лізингу, умови ремонту й технічного обслуговування, права, обов'язки та відповідальність сторін (лізингодавця, лізингоодержувача, інших осіб (за потребою)).

За договором фінансового лізингу передбачається розстрочка повної оплати за товар, яка ви-

ражається в тому, що покупець протягом строку дії лізингового договору поступово сплачує вартість основних засобів у вигляді лізингових платежів. Повна оплата за товар має відбутися після амортизації не менше 75 % початкової вартості основного засобу за нормами амортизації, які діють у податковому обліку.

Оскільки передача майна у фінансовий лізинг у податковому обліку дорівнює його продажу, то:

- лізингоодержувач відносить вартість об'єкта лізингу до вартості відповідної групи основних засобів (без урахування процентів або комісії);
- за цією операцією нараховується податок на додану вартість, розмір якого лізингоодержувач відносить до податкового кредиту.

Лізинговий платіж обліковується в такий спосіб:

- суму, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу, лізингоодержувач відносить на амортизаційні відрахування;
- проценти або комісія, що нараховується на вартість об'єкта лізингу, збільшують валові витрати лізингоодержувача.

У бухгалтерському обліку лізингоодержувач обліковує об'єкти фінансового лізингу таким чином:

- на вартість отриманого у фінансовий лізинг майна збільшується первісна й балансова вартість основних засобів;

- лізинговий платіж (без урахування процентів) обліковується в складі поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями;

- проценти за фінансовим лізингом відносяться до складу інших фінансових витрат.

Під впливом світової кризи за прогнозами екс-

пертів асоціації "Українське об'єднання лізингодавців" і Держфінпослуг у 2009 р. і наступних роках скоротяться обсяги непрямого лізингового кредитування, зменшаться строки фінансування лізингових операцій до 3-х років, зростуть авансові внески і процентні ставки, однак у структурі капітальних інвестицій частина лізингу може зрости через обмеженість обсягів банківського кредитування [11].

Слід зазначити, що застосування лізингу при фінансуванні інвестиційного проекту обирають підприємства, частка держвласності яких перевищує 25 %, оскільки для них існують проблеми з отриманням банківського кредиту: у разі невиконання зобов'язань з боку позичальника банк не зможе реалізувати заставу, оскільки існує мораторій на відчуження державного майна.

Узагалі, лізинг вважається альтернативою банківському кредитуванню та використанню власних фінансових ресурсів. До переваг лізингу над банківським кредитом можна віднести наявність меншої кількості обмежень для укладання договору, простоту в оформленні угод; до недоліків - момент переходу права власності, вартість послуг (здебільшого лізинг коштує дорожче).

В умовах підприємств, у тому числі вугільних, при нестачі власних коштів для фінансування капітальних вкладень, обмеження банківського кредитування можна рекомендувати використання фінансового лізингу для придбання необхідного устаткування.

Ще однією формою зовнішнього фінансування інвестиційних проектів визначено отримання *фінансового кредиту* (рис. 1), який надається банківськими і небанківськими фінансовими установами в позику юридичній або фізичній особі на визначений строк, для цільового використання та під процент [4, с. 243; 7]. Порядок надання фінансових кредитів регулюється Національним банком України (стосовно банківських установ (банківські кредити)) і Кабінетом Міністрів України (стосовно небанківських фінансових організацій - кредитних спілок, інвестиційних компаній, різних фондів тощо).

Отже, банківський і фінансовий кредит близькі за значенням: під *банківським кредитом* розуміють зобов'язання банку надати певну суму грошей; гарантію, зобов'язання придбати право вимоги боргу; продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми [12].

Відповідно до банківського законодавства при наданні кредитів банк зобов'язаний перевіряти кредитоспроможність позичальників та наявність забезпечення кредитів. Банк не може надавати кредити під процент, ставка якого є нижчою від процентної ставки за кредитами, які бере сам банк, і процентної ставки, що виплачується ним по депозитах (однак якщо при здійсненні такої операції банк не матиме збитків, то ця умова не розповсюджується). Надання безпроцентних кредитів забороняється, за винятком передбачених законом випадків [12].

У роботі розглянуто такі види фінансового (банківського) кредитування, як *кредитна лінія і строковий кредит*. *Кредитна лінія* - це вид кредитуван-

ня, який передбачає надання позичальникові кредитів протягом певного часу (звичайно одного року) до певної максимальної величини (ліміту кредиту) [5, с. 42]. Кредитна лінія використовується на поповнення оборотних коштів (фінансування поточної діяльності).

За надання кредитної лінії банк стягує комісії: за оформлення й обслуговування кредитної лінії, за неповне використання ліміту, за продовження терміну дії кредитної лінії. Розмір процентів залежить від суми кредиту, об'єкта й терміну кредитування, фінансового стану позичальника тощо.

При оформленні кредитної лінії (або кредиту) у кредитному договорі слід передбачити мету, суму й строк кредиту, умови й порядок його видачі та погашення, види забезпечення зобов'язань позичальника, відсоткові ставки.

Перевагами кредитної лінії над кредитом виділено такі:

- сума кредиту сплачується, виходячи із фінансових можливостей підприємства;

- чим швидше погашається кредит, тим менша загальна сума процентних платежів, оскільки нарахування процентів здійснюється на залишок суми кредиту, яка була використана;

- позичальник має доступ до значних сум кредитних ресурсів, але процент сплачується за фактично позичену суму.

При реалізації інвестиційного проекту для вирівнювання грошових потоків можна рекомендувати використання кредитної лінії для поповнення оборотних активів підприємства.

Оформлення строкового банківського кредиту буде вигіднішим за кредитну лінію, коли є потреба в оформленні довгострокового кредиту, окрім цього, проценти за користування кредитною лінією зазвичай більші, ніж за строковим кредитом.

В умовах фінансової кризи, коли спостерігається криза неплатежів, ті банки, які вирішують видавати кредити, ставлять більш жорсткі вимоги до позичальників. Так, необхідно мати стабільних і платоспроможних покупців продукції, стабільний фінансовий стан і підтверджену платоспроможність, ліквідні основні фонди для оформлення застави тощо.

Як відомо, у вересні 2008 року банки України припинили кредитування вугільної галузі, але надання кредитів промисловим і вугільним підприємствам через рік після початку кризи відновиться. Так, у кінці вересня 2009 року правління ЗАТ "Промінвестбанк" прийняло рішення про виділення на п'ять років цільових кредитів державним вугільним підприємствам Луганської області на загальну суму 240 млн грн: ДП "Ровенькиантрацит" витратить 140 млн грн на будівництво нового горизонту шахти ім. Космонавтів; ДП "Свердловантрацит" на 100 млн грн придбає новий гірничодобувний комплекс для шахти "Должанська-капітальна" [13].

За інформацією Мінвуглепрому, у 2010 р. іноземні банки готові інвестувати в українську вугільну промисловість 6,5 млрд дол. під державні гарантії. До того ж підготовлено проект відкриття державної лізингової компанії для оформлення договорів постачання нового гірничошахтного устаткування на українські вугільні підприємства [14].

Отже, реалізація інвестиційних проектів на вугільних шахтах у теперішніх умовах може фінан-

суватися за рахунок банківського кредитування, зокрема такі напрями, як відтворення очисної лінії вибоїв, підготовка нового горизонту, придбання очисного, прохідницького та іншого обладнання.

Узагальнення найбільш прийнятних форм зовнішнього фінансування інвестиційних проектів вугільних шахт у сучасних кризових умовах наведено в табл. 3.

Таблиця 3. - Оптимальні форми залучення інвестиційних ресурсів на вугільних шахтах за напрямами фінансування

Напрямок фінансування інвестиційних проектів	Оптимальна форма зовнішнього фінансування інвестиційних проектів	Додаткові умови обрання форми фінансування проектів
Будівельні роботи й проведення гірничих виробок	Банківський строковий кредит під гарантії держави	При застосуванні стовбової системи розробки, коли видобуток вугілля з лави відбувається тільки після проведення всіх виробок
	Кредитна лінія, можливо, під державні гарантії	При застосуванні суцільної системи розробки, коли проведення гірничих виробок і видобуток вугілля з лави збігаються в часі
Придбання гірничошахтного обладнання	Прямий фінансовий лізинг	Відсутність банківського кредитування, яке, здебільшого, є дешевшим джерелом залучення коштів
	Банківський строковий кредит під гарантії держави	—
Поповнення оборотних активів	Товарний кредит	—
	Кредитна лінія	—

При виборі форми залучення позикових коштів слід порівнювати умови їх надання, обсяг витрат щодо їх отримання й обслуговування (комісії, одноразові виплати, процентні платежі та інші стягнення).

Висновки

Таким чином, вибір раціональної форми зовнішнього фінансування інвестиційних проектів вугільних підприємств залежить від фінансово-економічного становища в державі, від законодавчої бази, політичної ситуації та від інших зовнішніх факторів. Обрана форма залучення інвестиційних ресурсів впливає на формування грошових потоків, вирівнює їх обсяг, дозволяє зменшити витрати на обслуговування кредитних зобов'язань і підвищити ефективність інвестиційного проекту в цілому. Ураховання кредитною установою фінансових можливостей підприємства-реципієнта щодо строків повернення боргу, розподілу в часі боргових зобов'язань дозволяє такому підприємству більш раціонально використовувати грошові потоки, вирівнювати їх за обсягами в процесі реалізації інвестиційних проектів.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі пов'язані з розробкою науково-методичного підходу до визначення ефективності вирівнювання грошових потоків при застосуванні виділених оптимальних форм зовнішнього фінансування в процесі інвестування в умовах вугільних шахт.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бланк И. А. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И. А. Бланк. - К. : Ника-Центр, Эльга, 2003. - 246 с.
2. Бланк И. А. Основы инвестиционного менеджмента / И. А. Бланк. - К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. - Т. 2. - 512 с.

3. Інформаційно-аналітичні звіти про розвиток вугільної промисловості України (у 2009 р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <<http://www.mvp.gov.ua/mvp/control/uk/publish/>>.

4. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. - 4-е вид., випр. та доп. - К. : Т-во "Знання", КОО ; Л. : Львів. банк. ін-ту НБУ, 2002. - 566 с.

5. Денисенко М. П. Кредитування та ризики / М. П. Денисенко, В. М. Домрачев, А. В. Ігнатенко, К. О. Чигирик. - К.: Видавничий дім "Професіонал", 2008. - 480 с.

6. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради. - 2003. - № 40-44. - Ст. 356. - (зі змін.).

7. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28.12.94 р. № 335/94-ВР // Відомості Верховної Ради. - 1995. - № 4. - Ст. 28. - (зі змін.).

8. Новиков С. Продажа товаров с отсрочкой платежа. Товарный кредит [Електронний ресурс] / С. Новиков // Дебет-Кредит. - 2001. - № 48. - Режим доступу до журналу : <<http://dtk.com.ua/debet/ukr/2001/48/48pr15.html>>.

9. Лисицына А. Обзор кредитов и депозитов для бизнеса [Електронний ресурс] / А. Лисицына. - Режим доступу : <<http://www.prostobiz.ua/kredity/stati/>>.

10. Закон України "Про фінансовий лізинг" від 16.12.97 р. № 723/97 // Відомості Верховної Ради. - 1998. - № 16. - Ст. 68. - (зі змін.).

11. Рынок украинского лизинга: 2008 год [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <<http://www.prostobiz.ua/finansy/lizing/stati/>>.

12. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7.12.2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради. - 2001. - № 5-6. - Ст. 30. - (зі змін.).

13. "Промінвестбанк" виділив кредит [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <<http://www.mvp.gov.ua/mvp/control/uk/publish/>>.

14. Іноземні банки готові інвестувати в український вуглепром [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <<http://www.mvp.gov.ua/mvp/control/uk/publish/>>.

A. Kravchenko, V. Kharchenko

EXTERNAL FINANCING AS A MEANS OF LEVELING CASH FLOWS AT COAL MINES

The article analyses the forms of external financing of investment projects at coal mines in the conditions of the crisis - commercial credit and bank loan, financial leasing; there have been determined optimum forms of attracting loan capital on financing directions - construction and excavation works, purchase of mining equipment, increase of circulating assets; there has been grounded the necessity to use optimum forms of external financing of investment projects to level the cash flows.

Key words: cash flows, coal mines, investment, forms of external financing, cash flows leveling.

© А. Кравченко, В. Харченко
Надійшла до редакції 21.10.2009

УДК 33.331

**МОТИВАЦІЯ І СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ
ПЕРСОНАЛУ ЯК ІНСТРУМЕНТ
УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА****ДАР'Я ПЕТРАЧЕНКО,**

*аспірант кафедри менеджменту та господарського права
Донецького національного технічного університету*

У статті викладені теоретичні основи мотивації і стимулювання праці. Спираючись на світову теорію і практику мотивації праці, автор аналізує деякі методи мотивації персоналу розвинених країн, визначає особливості процесу формування мотивації трудової діяльності, виявляє основні напрями й розробляє рекомендації для вдосконалення діяльності персоналу на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: мотивація трудової діяльності, стимулювання, персонал, діяльність, винагорода.

Постановка проблеми. Під час безперервних змін і невизначеності в економіці, інтенсивної глобальної конкуренції, при стрімкому зростанні комп'ютерних та інформаційних технологій, на жаль, економічна система України й досі знаходиться в стані транзиції, тобто переходу від планових до ринкових форм господарювання. Практика жорсткого регулювання економіки продемонструвала свою неефективність, оскільки не забезпечувала нормального відтворення робочої сили, не активізувала стимулів і мотивів до результативної праці. Усе це як ніколи потребує розробки особливого мотиваційного механізму, який має враховувати такі чинники, як складність праці, творча активність, базуватись на нестандартних підходах до пошуку ефективних стимулів до розробки й впровадження інновацій, залучення висококваліфікованих кадрів, розвитку конкурентоспроможності персоналу й разом із тим - гнучко реагувати на вимоги ринку.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких за-

початковано вирішення проблеми. Над питаннями мотивації, стимулювання трудової діяльності працювали й працюють багато економістів. Значний внесок у розвиток теорії і практики зробили всесвітньо відомі зарубіжні автори сучасних теорій мотивації - Ф. Тейлор [13], М. Фоллет, А. Файоль [14], А. Маслоу [6, 7], Ф. Герцберг [16, 17], Л. Партер, Е. Лоулер, Д. Мак-Грегор [8] та інші. Дослідження проблем трансформації стимулювання праці є предметом розгляду вітчизняних науковців, зокрема О. Бугуцького [1], Т. Завгородньої, А. Колот [3, 4], О. Е. Кузьміна, Д. Куликова, В. Нестеренко, М. Шутова та інших. Сучасні наукові школи й окремі науковці розглядають багато визначень і практичних рекомендацій із розвитку діяльності персоналу. Дж. Шермерорн стверджує, що людина, яка працює в організації сьогодні, - це елемент нової епохи, у якій етика й соціальна відповідальність розглядаються як основні цінності, виявляється пошана до демографічної та

№ 9 (100) грудень 2009 р.